

Wiener Moszkó. A magyar cukoripar története. Adalék a gazdasági növényipar történetéhez Magyarországon. Első rész. Kezdetlől a szabadságharc idejéig. Budapest 1897.

Nem befejezett munkával van dolgunk, de a megjelent rész is eléggé érdekes arra, hogy olvasóinknak bemutassuk. A cukoripar története hazánkban a cukornád meghonosításának kísérletével kezdődik. Ily kísérletekről említés tétetik Bechernek egy 1682-ben megjelent művében és egy a mult század közepéről kéziratban fenmaradt utleírásban.

Margraf András Zsigmond gyógyszerész és vegyész, a berlini akadémián 1747-ben tartott értekezésében hívta fel a figyelmet a cukorrépara. Tessedik szarvasi lelkész volt az első, ki 1790 körül Németországban tett tanulmányutjából hozott magával burgundi répa-magot, s azt ő a maga kertjében elvetette. Ez időtájt kezdtek cukorrépa-magot Pozsonyban is árulni. Tessedik volt egyszersmind az első, ki nejevel Zachariá asszony utasítása szerint répából cukrot és szörpöt készített. Répából nagyobb mérvben, szerző szerint gyárilag Gerstinger J. Sámuel eperjesi gyógyszerész készített először cukrot. Kísérletezéseit 1801-ben kezdte. Az első kísérletet Götling módja szerint tette. Már a harmadik kísérletnél Achard eljárását: a kilugzást alkalmazta. A cukornak nagyobb arányu előállithatása érdekében Ferencz királyhoz 1803-ban segélyért folyamodott, de sikertelenül. Éppen úgy nem vezetett eredményre, midőn a nyilvánosság utján próbált gyáralapítási tervéhez tőkét szerezni.

Mig így a mult században, sőt a jelen század elején is a cukortermelés terén csak kísérletezésekkel találkozunk, már a cukorfinomítás terén Fiumében nagy vállalatot látunk, melyet 1752-ben „Urban Arnold és társai“ czég alatt főleg antwerpeni kereskedők alapították. A munkában a gyárnak részletes leírása közöltetik. Szintugy megismertetett bennünket az akkori finomítási eljárással s az előállított termékekkel. A fiumei cukorfinomítót 1794-ben a soproni követte, mely azonban csak 1804-ben kezdett eredményes működést kifejteni, de csak rövid ideig.

Behatóbban foglalkozik szerző a juhar-, a szőlő- és kukoricacukor-termeléssel és kísérleteivel, melyek azonban nem bizonyultak eredményeseknek és ismét csak a rőpacukor előállítására vezettek.

A tulajdonképi első cukorgyárat hazánkban folkusfalvai Lacsny Miklós Nagy-Födemesen és Bátorkesziben 1830-ban, Ritter testvérek Záhonyban 1832-ben, báró Jósika Jánosné Csáki-Gorbón 1831-ben létesítették. Ezeket a gyárat a kisebb-nagyobb gyárak egész hosszu sora követte. A müben *62 gyárat találunk megemlitve, melyek mind az 1830—41. évek közt keletkeztek*, melyeknek nagy része azonban hosszabb-rövidebb ideig tartó fennállás után ismét megszűnt, így az 1832—48. évek közt nem kevesebb, mint 44 gyár szűnt meg.

Szerző művében súlyt fektet a technikai haladásra, a gazdasági és társadalmi viszonyokra, az üzleti eredményekre, árakra, termelésre és pedig nemcsak a cukor, hanem a répatermelésre. A cukorgyártással kapcsolatban vázolja a cukorfinomítást.

A munka a szerzőnek első dolgozata, ennek kell felrónunk tehát a rossz stílust a helyenkint érthetetlen előadást. Még egy hibára utalunk, de a mely már nem a szerző, hanem a nyomda rovására esik. A 102., 103., 106. és 107. lapon a nyomás oly kuszált, hogy alig lehet elolvasni.

Különös dicsérettel kell azonban kiemelnünk a szerzőnek fáradhatlan szorgalmát, a mult és jelen század *gazdasági irodalmában* való bámulatos jártasságát. Ez azonban nem zárta volna ki, ha szerző, művének ezen első részéhez egyszersmind *levéltári forrásokat* is használ, mert a cukoripar történetéhez mind Bécsben a közös pénzügyi levéltárban, mind az Orsz. Levéltár helytartótanácsi, főkormányszéki és fumei osztályában fontos anyagra talált volna. Egyébiránt azt a pártolást, melyben szerzőt a földművelésügyi miniszter ur és a magyar cukorgyárosok országos egyesülete részesítették, határozottan meg is érdemelte, és ez által egyszersmind gazdaságtörténeti irodalmunk egy becses tanulmánynyal lett gazdagabbá.

—a. —b.
